

Недавно је у Новом Саду, под покровитељством Српске академије наука и уметности, одржан научни скуп о праисторијском писму подунавске цивилизације и југоисточне Европе. У јавности је посебну пажњу изазвало излагање појединих научних ауторитета да се преименује назив винчанском писму и култури. НИН, овог пута износи мишљења Харолда Хармана, познатог светског лингвисте и Џоане Марлер, оснивача Института за археомитологију у Себастиополу (Калифорнија)

ЏОАНА МАРЛЕР, АРХЕОМИТОЛОГ

Винча се тешко изговара

Нисмо овде из неке политичке намере. Ради се о чисто научном приступу. Али научници у свету реч Винча тешко изговарају. Зато је бољи и шири појам дунавско писмо

Џоан Марлер је, са новосадским огранком САНУ, организатор и суфинансијер научног скупа о праисторијском писму на тлу југоисточне Европе који је наредано одржан у српској Атини. Она је и оснивач Института за Археомитологију у Калифорнији. Сама каже да је имала ту привилегију да ради са Маријом Гимбутас, једном од највећих ауторитета 20. века. Џоан Марлер је уредила и издала књигу Марије Гимбутас „Цивилизација богиње” после њене смрти.

У предговору тог издања „Цивилизација богиње”, ви insistирате на промени назива винчанског писма. Зашто?

МАРЛЕР: Тако је желела покојна Марија Гимбутас. Она је такође била иницијатор оснивања Археомитолошког института, јер је сматрала да су данашњи археолози недовољно образовани у тој области и да је ту потребно организовати мултидисциплинарни приступ.

Мислите на јединствена научна истраживања са паралелним дисциплинама као на пример: археологија, језик, писмо, митологија, антропологија?

– Управо тако. То укључује и друге дисциплине, као фолклор, музику, плес и све друге обичаје људи.

Дакле, ви сте основали тај институт при Универзитету у Калифорнији?

– Не, не. То је у месту Себастиопол у Калифорнији, али за сада имамо само, углавном, Интернет презентацију. Институт тек настаје. Ово је почетак.

Шта ће бити ваша главна прекупација на институту? Ви сте археолог, зар не?

– Ја сам археомитолог. На томе сам магистрала.

Да ли та научна дисциплина постоји званично?

– Још не. То смо измислиле Марија Гимбутас и ја. А ја само настављам, то је мој дуг према њој.

Шта је онда био прави предмет ваших студија?

– Плес и музика. Ја то и данас пре-

дајем у једној средњој школи у Себастиополу. У плесу и музици можете наћи највеће архетипове човечанства.

Како сте се заинтересовали за стару цивилизацију југоисточне Европе? Да ли сте студирали фолклор или митологију?

– Не, нисам. Не познајем митологију Европе. Ја се бавим плесом и музиком.

Извините, али то онда нема везе са језиком и писмом или сте ви, ипак, из љубави према Марији Гимбутас студирали неке словенске језике? Она је била Литванка пореклом. Да ли познајете српски?

– Нажалост, не познајем словенске језике, као ни српски, али упозната сам са радом Марије Гимбутас.

Insistirate на промени назива винчанског писма. Зашто? Која је ваша стручна аргументација?

– То је жеља Марије Гимбутас, већ сам то рекла. Осим тога, та култура се развила и изван Винче, на пример у западној Румунији и Бугарској, северној Грчкој. Данас су то друге државе, није то само Србија.

С обзиром на ваше непознавање језика и културе овог региона ми, овде, не видимо неку аргументацију за ваше тврдње око преименовања писма осим геополитичког. Да ли знате да су разлике у језику које сте навели заиста незнатне, чак можда небитне?

– Свеједно. Винчанска цивилизација се није задржала само у оквиру политичких граница Србије. То је много шири регион.

Да се вратимо на Марију Гимбутас. Она у свим својим радовима наводи да је центар винчанске културе и писмености била Винча, а да су сви остали локалитети, изричито Косово, Румунија и Бугарска, били права цивилизацијска и уметничка провинција. Ако кажете да верно пратите Марију Гимбутас, то је контрадикторно и цео приступ је ипак прилично ненаучан, зар не?

– Није тачно. Наука иде напред и долази се до нових сазнања. Зато је

Провокативни саговорници: Џоана Марлер

дозвољено и мењати називе. Ми ћемо бити упорни у томе.

Добро. Међутим, која су то нова сазнања до којих сте ви дошли о Винчи?

– Има других научника. Мислим да би било сасвим погрешно да тврдимо да људи који данас овде живе представљају директне потомке старе цивилизације Винче. Културе се мењају кроз векове, а терминологија се мора ревидирати.

У овом региону југоисточне Европе живи око 30 милиона људи, а са Русијом око 400 милиона, који доказано деле исту или сличну културу, језик, митологију, па чак и писмо. Зар није логично да су те културе које су, како сами кажете, настале на „терену” Винче ипак задржале у себи део те цивилизације, или биле њен логичан след?

– Нипошто. Ту имамо огромне временске разлике и било би наивно веровати да је то тако. Ми смо ангажовали и ваше стручњаке да се то име промени.

Ту смо дакле, то нас и плаши. После сваког оваквог веома важног научног скупа, Србија је или изолована или бомбардована, у сваком случају све мања. Шта нас сада чека?

– Не, ми нисмо овде из неке политичке намере. Нема овде политике. Ради се о чисто научном приступу. Видите, чак реч Винча. То је тешко за научнике у свету и да изговоре. Зато су ови шири појмови као дунавско писмо бољи. Ево, ја не одобравам назив староевропско писмо јер је непрецизан. Уосталом, то је тема о којој ће се тек разговарати.

■ ЈЕЛЕНА РАДОЈКОВИЋ

ХАРАЛД ХАРМАН, ЛИНГВИСТА

Дунав је центар света

Харолд Хартман

Званична археологија још увек проучава локалитет Троје у Малој Азији. Ту постоје прилична неслагања у последње време. Могуће је да тамо у Хисарлику, ипак није била Троја. Но, то треба доказати

Харалд Харман (58) светски је познат лингвиста. Објавио је преко 40 књига и освојио бројне награде у струци. Веома су популарне његове студије „Универзална историја писма” 1997/8, као и најновија „Историја потопа”, 2003. Ова последња биће објављена и код нас. Харманова истраживања, укратко, усмерена су на историју и развој писма и језика од праисторије до данас. Самим тим, Харман је и светски ауторитет у проучавању винчанског писма. Али, он је на недавном новосадском симпозијуму о праисторијском писму предложио нови термин за винчанску цивилизацију, а што је изазвало бурне полемике у Новом Саду. По Харману, убудуће, винчанска цивилизација прекрстила би се у дунавску. Винчанско писмо за њега је производ високе цивилизације, тј. писмени вид комуникације претежно религиозног и ритуалног карактера, настало према митолошком обрасцу друштва у периоду 6000-4000. године пре нове ере.

На почетку, како сте уопште почели да се бавите винчанским писмом?

– Много година сам радио на мојој књизи „Универзална историја писања”. Провео сам три године у Јапану и тамо сам схватио да „алфабет” није једини начин писања. Јапанци и дан-данас не пишу фонетским писмом. Касније сам чуо о неким знацима југоисточне Европе. Набавио сам, одмах, радове професора Милтона Вина и закључио да моју историју не могу завршити без тих нових балканских истраживања. Организовао сам путовање по Балкану, посетио многе музеје и питао их да ли поседују те знакове. Онда сам схватио да су археолози овде били слепи

за те знаке и да их нису разумели. То ме је снажно заинтриговало. Покушао сам да упоредим винчанске знаке са осталим већ познатим древним писмима и пронашао сам многе сличности и паралеле. Седам година концентрисао сам се само на винчанско писмо и издао књигу „Рана цивилизација и писменост Европе”. Тај мој рад професор Радивоје Пешић оценио је као веома користан. Тако сам почео.

Настављајући свој рад уочио сам разлике између винчанског писма и његовог доцнијег културног опадања према Криту, Малој Азији и Троји. Хоћу да кажем, винчанско писмо је стигло и до Троје и Крита, оно тамо није изумрло, већ се поново појавило у такозваном критском линеарном А писму. Више од половине знакова у линеарном А писму инспирисани су винчанским писмом. Моја књига „Рана цивилизација и писменост Европе” првенствено се односи на винчанско писмо. Дошао сам до закључка да то није фонетско писмо, јер су на многим местима постојали само појединачни знакови за које сам претпоставио да представљају једну целу реч, слично као у старом индијском писму, један знак – једна реч.

Упоредујући старо сумерско и египатско писмо са винчанским писмом, ви тврдите да су египатско и сумерско била слоговна писма елите концентрисане по градовима. Насупрот њима, рекли сте да је винчанско писмо било широко распрострањено, чак и по селима. Тако широка употреба наводи на помисао да је део тог писма можда ипак имао фонетски карактер. Или мислите да су сељаци у Винчи данима урезивали слова из чисте забаве тј. без намере да неке пошаљу поруку?

– Разумем шта хоћете да кажете. Али, мислим да винчанско писмо још није дешифровано. Јер, ми овде имамо стотине знакова или преко хиљаду, а једно фонетско писмо не може имати више од 20 или 30 знакова. Као што сам већ рекао, винчанско писмо се после 3000 година поново појављује на Криту, линеарно А и тек тада постаје фонетско. Знам да је професор Пешић повезао винчанско писмо са ћирилицом. Но, то није могуће тако директно. Велики је то временски размак од 6 000 година.

Ипак, етрурско писмо има елементе винчанског, и то је професор Пешић повезао са ћирилицом. Најзад, ћирилица садржи више елемената винчанског писма од линеарног А.

– Тачно је да су Етрурци стигли на Апенинско полуострво преко Егејског мора и са собом понели културу своје домовине, Мале Азије, па тако и писмо. Међутим, то писмо су већ Грци „прерадили” у фонетско, а стари винчански систем је у ствари нестао.

Али, многи светски археолози, па и наш чувени археолог Бранко Гавела, утврдили су да су Етрурци имали и директну везу са Винчом преко копна и да су на северу Италије њихове насеобине старије од линеарног А. Како то објашњававате?

– Чуо сам за то. Међутим, етрурско писмо је дешифровано, али још увек не знамо који је то језик.

Извините, како се може дешифровати писмо без језика?!

– Може, упоређивањем са сличним писмима.

Да ли откриће винчанске цивилизације и писма, а то значи и неког језика у Европи, обара доскорашњу теорију о индоевропском, то јест индогерманском пореклу европских језика?

– Не баш. Видите, најновија истраживања потврђују постојање две велике цивилизације. Једна је винчанска, и она је настала пре неких 12000-13000 година на простору данашње Србије, па се постепено ширила према Румунији, Бугарској и Грчкој. Друга, индоевропска настала је на ободу Црног мора и Кавказа пре 7000 година. Утврђено је да је винчанска култура била земљорадничка, мирољубива, окренута уметности, а не ратовима. Одвијала се у комунама и није познавала социјалне разлике. Кажемо да је то била „матрифокална” култура где су у центру друштвеног уређења биле жене, тј. мајке. Отуда и хиљаде дивних фигурина жена нађених приликом ископавања. Очигледно је да су мушкарци обожаваали жене. Насупрот Винчи, Индоевропљани су били ратоборно номадско, патријархално друштво, које је на коњима и са оружјем почело да осваја Европу, тј. Винчу негде између 4000 и 3000 п.н.е. Данас о томе постоје до-

кази генетичара, на пример. Кавали - Сфорца. Тако су онда преко Винче стигли у Европу Грци, Трачани, Словени и Турци.

Значи ли то да су ти ратоборни Индоевропљани уништили културу Винче, а самим тим и језик?

- Не. Видите, и данас се може реконструисати део тог „староевропског“ језика јер су Индоевропљани насељавањем преузели и део обичаја,

да је Троја била у Малој Азији? Какве сада везе има Троја са Дунавом?

- И Троја и Атлантида, све то спада у винчанску цивилизацију, али дунавска регија је најбитнија и у оригиналу све се ту одиграло. То је био центар те културе.

Дакле, сада можемо да тражимо Троју на Дунаву?

Харалд Харман

- Можда. Званична археологија још увек проучава локалитет Троје у Малој Азији. Знам, ту постоје прилична неслагања у последње време. Могуће је да тамо у Хисарлику, ипак није била Троја. Но, то треба доказати.

Ви се залажете да се винчанско писмо, убудуће, зове дунавско писмо. Шта се онда дешава са Винчом у Грчкој, Малој Азији, Критом? То није на Дунаву, зар не?

- Тачно, није. Али, видите, та се цивилизација ширила из Винче и постоји одређени континуитет све до 2000 год.п.н.е. Њен последњи процват забележен је на Криту како у уметности, тако и у писму линеарно А. После тога настаје постепено опадање те културе и прекид.

То ширење цивилизације је, дакле, био разлог зашто је госпођа Џоана Марлер инсистирала на новом називу староевропско писмо, то јест Old European Script. Не сматрате ли да су такви поступци пренамене оригиналног археолошког локалитета винчанске цивилизације 100 година после њеног открића неозбиљни или се чак могу сматрати недозвољеним научним поступком?

- Археолог Марија Гимбутас која је овде истраживала дуги низ година дала је тај назив. Ми лингвисти се не слажемо са тиме. Није то централна Европа, ради се о југоисточној Европи. Опет, дунавска регија је кључно место и зато ја инсистирам на термину дунавско писмо.

Да ли мислите да намера да се по сваку цену промени назив винчанског писма ипак има геополитичку конотацију?

- Прочитајте моју књигу „Историја потопа“. Можда ћете тамо пронаћи неке аргументе.

■ ЈЕЛЕНА РАДОЈКОВИЋ

митологије и језика староседелаца, па и писма. Тај се староевропски језик препознаје највише у називима места, старим занатима, речима везаним за породицу, земљорадњу... Требало би га реконструисати, а то је велики посао, али мислим да је то могуће.

Ви предлагате да се винчанско писмо назове „дунавско писмо“. Међутим када сте говорили о винчанској писмености у Троји, рекли сте

PRIMA

PRIMA se na put. PRIMA se na gas. Najbolje.

Brzinski $V_{index} = 240$ km/h

Vozite Vrhunski

TIGAR M1